

Hogyan járult hozzá a Szent János Kórház és II. Belgyógyászati Osztálya a felnőttcukorbeteg-ellátás hazai történetéhez

A Magyar Diabetes Társaság és a NovoNordisk Hungaria Kft. 2022. évi inzulinpályázatán díjazott dolgozat szerkesztett-kiegészített változata

Balogh Bernadett dr.,¹ Fekete Cintia dr.,¹ Szemán Andrea dr.,¹ Kis János Tibor dr.,¹ Schandl László dr.¹

¹ ÉKC Új Szent János Kórház és Szakrendelő, II. Belgyógyászati-Diabetológiai Osztály, Budapest

Kulcsszavak

- diabéteszcentrum
- felnőttcukorbeteg-ellátás
- Új Szent János Kórház

Összefoglalás

Az Észak-Közép-budai-Centrum Új Szent János Kórház és Szakrendelő II. Belgyógyászati-Diabetológiai Osztálya 95 éves múltra tekint vissza. Ez az évforduló alkalmat teremt, hogy visszatekintsünk az eltelt időszakra, s felelevenítsük az osztály és az intézet egésze felnőtt-diabetológiai tevékenységének főbb történéseit. A dolgozat áttekinti az osztály múltját, jelenét és felvázolja jövőképét. Bemutatja, hogyan szerveződött a korábbi alapokon 2021-ben a több osztály munkáját összehangoló Diabetes Centrum, amely fő feladatának tekinti a cukorbetegség élethosszig tartó, legmagasabb szakmai szintű gondozását. E célkitűzés megvalósulását a teljes klinikai ellátásspektrumot biztosító centrumkórház interdiszciplináris háttere is segíti.

Key words

- adult diabetes care
- diabetes center
- New Saint Johns Hospital

How did the St. John's Hospital and its II. Department for Internal Medicine-Diabetology contribute to the history of the adult diabetes care in Hungary

The history of the II. Department for Internal Medicine-Diabetology of the North Buda New Saint Johns Central Hospital and Outpatient Unit looks back for 95 years.

This anniversary gives an opportunity to recall the past period and relive the main events of the adult diabetologic activities of the department and the institute. The paper reviews the department's past and present and outlines its vision for the future. It shows how the Diabetes Center, which coordinates the work of several departments, was organized on the previous basis in 2021, and whose main task is the lifelong care of diabetic patients at the highest professional level. The realization of this objective is also supported by the interdisciplinary background of the central hospital, which provides the entire spectrum of clinical care.

Ahogy az e sorokat első szerzőként jegyző fiatal orvosnál több mint fél évszázaddal idősebb *Salamon Ferenc* főorvos úr mondani szokta: „Aki a múltját nem ismeri, a jövőt nem érdemli!” Ebben a tanulmányban szeretnénk bemutatni az Új Szent János Kórház II. Belgyógyászati-Diabetológiai Osztály és a magyar diabetológia kapcsolatának múltját, jelenét és szándékunk szerinti jövőképét. Itt dolgozó orvosokként fő feladatunknak tartjuk a cukorbetegség lehető legmagasabb szakmai szintű, élethosszig tartó gondozását. E törekvésünkhöz szilárd alapot nyújt az elődök munkássága, az egykori, valamint ma is velünk dolgozó kollégáink generációkon keresztül továbbadott tapasztalatai.

Összeállításunk középpontjában a diabetológiai ellátást ma biztosító II. Belgyógyászati-Diabetológiai Osztály működése áll, de röviden felelevenítjük a felnőttcukorbeteg-ellátás szélesebb körű intézeti vonatkozásait is.

Áttekintésünk nem érinti az ugyancsak több évtizedre visszatekintő, a hazai cukorbeteg-ellátásban meghatározó szerepet betöltő gyermekdiabetológiai ellátást, mert annak időben leghosszabb periódusa a még önálló Budai (Területi) Gyermekkórházban zajlott. A korábbi fekvőbeteg-ellátás ott mára – ágazati szintű döntés eredményeként – járóbeteg-ellátásra redukálódott, az évtizedek óta a rendelőt vezető *Blatniczky László* főorvos úr azonban a fekvőbeteg-háttérrel biztosító Gyermekosztály állandó konziliáriusa, ő és munkatársai napjaink kórházi gyermekdiabetológiai ellátásának nélkülözhetetlen résztvevői.

I A SZENT JÁNOS KÓRHÁZ RÖVID TÖRTÉNETE

Kórházunk – az 1895-ös alapköveteltől számított három évi építkezés után – 1898-ban nyílt meg Buda szívében,

a kor elvárásai szerint pavilonos rendszerben felépülve. Minthogy megnyitásakor – sőt, egészen 1950-ig – még működött a Széna téri (rég) Szent János Kórház, az új gyógyító egység az Új Szent János Kórház nevet kapta, ám nevéből az Új szó később elmaradt, s a köznyelv csak János Kórházként említette.

Nepomuki Szent János nevét viselő gyógyintézet, a mai értelemben vett kórház, még régebben létesült fővárosunkban. Az erre utaló legkorábbi adat 1710-es keltezésű. Ez a magyarázata, hogy az 1970-ben kiadott jubileumi kórházi évkönyv megjelenése indokát kettős jubileummal, a legkorábbi e nevet viselő kórház megnyitásának 260., az Új Szent János Kórház kapunyitásának 75. évfordulójával magyarázta.

Az Új Szent János Kórház megnyitásakor 420 ágyon 5 nagy osztály várta a gyógyulni vágyókat: sebészet, belgyógyászat, gyermekgyógyászat, bőrgyógyászat, szemészet. A XX. század kezdetén már radiológiai osztály és laboratórium is rendelkezésre állt, sőt a további években a kórház új épületek átadásával és új szakterületek belépésével folyamatosan tovább bővült. Bár mind a két világháború, mind az '56-os forradalom komoly kihívások elé állította a személyzetet, a kórház a válságos időkben is működött. A II. világháború után az akkor „hadrendben” lévő Sziklakórház is a János Kórház felügyelete alatt állt. Intézetünk Szent János Kórház és Észak-budai Egyesített Intézetei néven 2007-től néhány évig a Budai Gyermekkórházzal, a Pesthidegkúti Ápolási Osztállyal és a Szent Margit Kórházzal alkotott egy egységet, ám alig négy év elteltével a Szent Margit Kórház ebből kivált és ismét önállóvá vált. 2018-ban intézetünk centrumkórházi rangot kapott és a mai kórház-rendelőintézeti egység a korábban a Semmelweis Egyetem részeként működő Kútvölgyi Klinikai Tömbbel összevonva alakult meg.

A II. BELGYÓGYÁSZATI-DIABETOLÓGIAI OSZTÁLY TÖRTÉNETE

Az osztálynak otthont adó 8-as épület *Wodianer Albert* iparmágnás alapítványának támogatásával épült, eredetileg a fővárosi köztisztviselők és szegény sorsúak ellátására. Az épület koráról a falán máig fellelhető graffitik árulkodnak, amelyek közül a legrégebbi az 1890-es években készült (az évszám utolsó számjegyét sajnos már olvashatatlanul fakította az idő). Az első világháborút követő években az épület háborús sérültek rehabilitációjára szolgált, ezt követően pedig gégeszeti feladatok mellett otthont adott az 1927-ben megalakult II. Belgyógyászati Osztálynak.

A második világháború utáni újrakezdés *dr. Fodor Imre* vezetésével történt meg, aki 1945–1957 között állt az osztály élén. Őt *Góth Endre* professzor, a hazai endokrinológiai kutatások egyik megalapozója követte osztályvezetőként (1958–1976), s *Fövényi József dr.* irányításával jelentős diabetológiai kutatás és ellátás is folyt. *Winkler* és *Fövényi* doktorok – az intenzív ellátási háttérrel biztosító *Loczka Béla* főorvossal együtt – a hazai szerzők közül elsőként írtak le butilbiguanid szedése során fellépett tejsavacidózist. *Fövényi dr.* munkássága előterében az inzulinkezelés kérdésköre állt. Később, már új munkahelyén, a fővárosi Péterfi Sándor Utcai Kórházban, részletesen foglalkozott a funkcionális inzulinkezelés elméleti háttérével és gyakorlatával, s a Berger-iskola nyomán meghonosította a betegek „bentlakásos” diabetológiai oktatását (amit módosításokkal később több hazai szakellátóhely, illetve osztály is átvett). Jelentős szerepe van a vércukor-önkontroll hazai megvalósulásában és módszertani ajánlásai kidolgozásában.

Cukorbeteg-gondozás az I. Belosztályon már korábban elkezdődött. *Bikich György* főorvos vezetésével itt létesült a főváros egyik első diabeteszgondozója, majd a *Korányi András* professzor vezette osztályon *Halmos professzor* vette át irányítását és a kórházunkból történő távozásáig vezette a gondozó munkáját. Munkatársai közül többen, így *Korányi László dr.*, *Kautzky László dr.* is az ország vezető diabetológusává váltak.

Halmos professzor széles körű, a diabetológia számos területét érintő munkásságának jelentős részét képezte a hipoglikémia klinikumának kutatása s a diabétesz klasszifikációjának kérdésköre. Később, új munkahelyén, az Országos Korányi Intézetben a metabolikus szindróma, e tünetcsoport és a 2-es típusú diabétesz

kapcsolata került kutatásai előterébe. *Halmos, Salamon és Loczka* doktorok előadással, a kongresszus meghívott vendégeként vettek részt az 1965-ben, az Európai Diabetes Társaság (EASD) megalakulását kísérő tudományos ülésen, Montecatini Termében, amely egyben az EASD első kongresszusa is volt.

Korányi László dr. itt, a kórházban kezdte a később a Semmelweis Egyetem I. Belklinikáján kiteljesedő, glükagonnal kapcsolatos kutatásait, míg *Kautzky dr.* az inzulinreceptorral kapcsolatban folytatott kutatásokat. Pályájukat mindketten később más munkahelyeken folytatták.

Korányi András professzor nyugdíjba vonulása és *Halmos professzor* Országos Korányi Intézetbe távozása után, 1977-ben *Káldor Antal* professzor került az I. Belosztály élére, folytatva széles körű klinikofarmakológiai tevékenységét. Munkássága középpontjában a citokróm P-450 vegyes oxidációjú enzimrendszer és különböző farmakonokkal való befolyásolhatóságának vizsgálata állt, az antidiabetikumok közül különösen a szulfonilureákat vizsgálta. 1982-ben, az Orvostovábbképző Intézetben kapott tanácskezelői megbízatásakor az osztály vezetését *Herman Erzsébet*, a gondozó irányítását *Szita Mária dr.* vette át. Ez utóbbinak hosszú időn keresztül oszlopos munkatársa volt a tevékenységét később a II. Belgyógyászati Osztályon folytató *Porohnavecz Marietta dr.* és *Hajós Péter dr.* is.

Meg kell említenünk, hogy a 19. század végén a kórház első belgyógyász főorvosa, *Gyurmán Emil* is több a mai értelemben véve diabetológiai témájú közleményt készített, jóllehet e szubdiszciplína ez idő tájt még nem létezett.

Térjünk vissza a II. Belosztályhoz. Vezetését 1977-ben *Salamon Ferenc dr.* vette át. Irányítása idején (1977–1997) a 8-as épületben helyet kapó korábbi két osztály, a II. és V. Belgyógyászat egy egységgé szerveződött. Az ország egyik első ilyen vizsgálóhelyeként *Takó József* előrelátó szervezőmunkájával létrejött *in vitro* izotóplaboratórium *in vivo* vizsgálóhelyekkel, több gamma-kamerával bővült, s lehetőség nyílt a pajzsmirigy-túlműködés izotópterápiás kezelésére is. Korszerűen felszerelt, hatágyas szubintenzív ellátó részleg is létesült. Közben, 1984–86 között az épületben átfogó rekonstrukcióra került sor, aminek eredményeként az osztály akkor a főváros egyik legkorszerűbb belgyógyászati osztályává vált.

Winkler Gábor professzor irányításával – aki 1993 óta az I. Belosztályt vezette – 1997-ben újabb, ezúttal az I. és II. Belgyógyászati Osztályt érintő összevonásra került sor,

ami az egész hazai fekvőbeteg-ellátást érintő ágyszám-csökkentés mellett az izotóplaboratórium és a szubintenzív részleg megszüntetésével is járt. Vezetése (1997–2017) alatt formálódott ki azonban az osztály jelenlegi, diabetológiai-endokrinológiai profilja. Nyolc munkatársa szerzett diabetológus licencet, négyen sikeres endokrinológiai szakvizsgát tettek, hét szakdolgozó szerzett diabetológiai szakápoló, egyikük ezen túl podiáter képesítést is. A pajzsmirigy-diagnosztika és -terápia új lendületet kapott *Földes professzor*, a diabetológiai szakrendelés pedig – a kardiológiai szakellátásba is bekapcsolódó – *Pogátsa Gábor* professzor csatlakozásával. Mindketten jelentős, nagy területet felölelő tudományos munkásságot mondhattak magukénak, ami közleményekkel és előadásokkal itteni munkájuk idején is gyarapodott.

A már működő diabetológiai és pajzsmirigy-szakrendelés mellett lipidológiai szakrendelés és kardiometabolikus centrum kezdte meg működését. Egyebek mellett multifrekvenciás bioimpedancia-analizátorral, a perifériás idegműködés pontosabb feltárását segítő, az áramérzet-küszöböt mérő Neurometerrel, az autonóm kardiális neuropathia automatizált kiértékelését lehetővé tevő Cardiosys rendszerrel bővült az osztály műszerparkja, a diabetológiai szakrendelésen belül önálló lábambulancia szerveződött. Egyéni és csoportos dietetikai oktatás indult, a páciensek és hozzátartozóik számára regionális diabéteszoktatás kezdődött. Az osztály a diabetológiai szakápoló- és edukátorképzés belgyógyászati gyakorlóhelyévé és a képzésben részt vevők egyik gyakorlati vizsgálóhelyévé vált.

A Semmelweis Egyetem I. és III. Belgyógyászati Klinikájával közösen jelentős kutatás kezdődött az elhízás, inzulinrezisztencia és a 2-es típusú diabétesz kapcsolatának biokémiai és immunológiai folyamataival összefüggésben. Nemzetközi és hazai szervezésű klinikofarmakológiai vizsgálatok indultak. Közben, 2009-ben megnyílt a Budai Neuropathia Központ. Az osztály a terhességgel szövődött diabétesz valamennyi típusának ellátására jogosulttá vált. *Winkler professzor* több évtizeden keresztül látta el a Diabetologia Hungarica főszerkesztői feladatait, munkásságának köszönhetően a folyóirat országunk egyik legjelentősebb anyagcseretémájú szaklapjává vált.

Az osztály vezetését 2017-ben *Lengyel Zoltán* főorvos vette át – a korábbi osztályvezető rövidesen orvosigazgatói

megbízást kapott –, aki a napi feladatok ellátása mellett nagy súlyt fektetett a már működő nefrológiai ellátás javítására. Szakmai érdeklődésének középpontjában a diabéteszes nephropathia állt.

DIABETOLÓGIAI OSZTÁLYUNK JELENE

Az osztály 2019 óta *Schandl László dr.* vezetése alatt működik. Ez év második felében hazánkban is felütötte a fejét a koronavírus (COVID-19)-járvány, az ellátás intézeti szintű szervezésére – katonaeorvosi múltja, nemzetközi missziókban szerzett tapasztalatai révén – *Schandl* főorvos kapott megbízást, *Lengyel* főorvos pedig a COVID-ambulancia és fekvőbeteg-részleg vezetésének feladatát kapta. Mindketten folytatták diabetológiai munkásságukat is, a COVID és a cukorbetegség kapcsolatát tapasztalataik alapján – szerzőtársaikkal – közleményekben is feldolgozták.

2020 végén megkezdődött az időközben állagában megromlott épület felújítása. A súlyos létszámihiánnyal küzdő orvosi kar új szakemberekkel bővült, köztük *Kis János Tibor* személyében a hazai diabetológia országosan ismert képviselőjével. Öröndöletesen emelkedett a rezidens kollégák száma is. Visszaállítottuk az osztályos szubintenzív részleget. 2021 őszén az osztály diabetológiai szakellátóhelye inzulinpumpa- és szenzorcentrum jogosultságot kapott, továbbá az Országos Onkológiai Intézettel szoros együttműködésben kiemelt ellátási feladattá vált a pankreatogén diabéteszek gondozása. Az osztály így a felnőtt-diabetológiai szakellátás teljes spektrumát műveli, *Vörös Péter* főorvos úr osztályunk állományába kerülésével a nefrológiai ellátás is új lendületet kapott. Kollégáink közül hárman, a szakrendelésben is dolgozókkal együtt négyen rendelkeznek tudományos fokozattal és egyetemi oktatói gyakorlattal. Az osztály a Semmelweis Egyetem Gyakorló Osztálya címmel rendelkezik. A Magyar Diabetes Társaság vezetőségében három kollégánk is helyet kapott.

A fentiekre támaszkodva főbb tudományos-oktatói tevékenységi irányaink:

1. a Magyar Kormány Oktatási Hivatala által kezdeményezett diabetológiai pedagógusoktatás;
2. részvétel a diabetológiai szakasszisztensek képzésében;

- együttműködés az Országos Onkológiai Intézettel a hasnyálmirigy-eltávolításon átesett betegek kezelése terén;
- klinikofarmakológiai vizsgálatok;
- részvétel többnapos akkreditált diabetológiai továbbképzésekben;
- publikációk hazai és nemzetközi szakfolyóiratokban.

A DIABETOLÓGIAI ELLÁTÁS JÖVŐKÉPE

Az Észak-közép budai Új Szent János Kórház mind a gyermek-, mind a felnőtt-diabetológia terén közel teljes ellátást tud nyújtani. Az intézet Budai Gyermekkorház telephelyén hosszú ideje működő pumpa- és szenzorcentrum a felnőtt-inzulinpumpacentrummal teljes életkori kontinuumot biztosít a kezelés e formáját igénylők és alkalmazók számára. Ugyanígy a Bólyai János utcában megnyílt gyermek- és a Diós árok úti telephelyen működő felnőtt-neuropathiacentrum is szoros egységben működhet. Az intézetben az esetleges diabéteszes szövődmények időben történő felismerését és szükség szerinti ellátását a társszakmákkal – kiemelten a szemészeti, kardiológiai, angiológiai és ortopédiai szakrendelésekkel együtt – való szoros együttműködés biztosítja.

Mindezt figyelembe véve 2021 végén megalakult a Szent János Kórház Diabetes Centruma, amelynek működését az egyes részlegek vezetőinek támogatásával az orvosigazgató koordinálja. A centrum létrejöttével a gyermekkorban jelentkező cukorbetegséget a felnőttkor végéig ugyanazon intézet keretein belül tudjuk biztosítani. Új szakrendelés szerveződött a pumpa- és szenzorhasználók számára, új oktatóhelyiséget alakítottunk ki,

hogy a pácienseket, hozzátartozóikat és a hozzánk képzésre jelentkező egészségügyi szakembereket – szakasszisztenseket, orvostanhallgatókat, rezidenseket, szakorvosjelölteket – a legkorszerűbb oktatási eszközök igénybevételeivel segíthessük a szükséges ismeretek elsajátításában. Bízunk abban, hogy a létszámában és tudásában megerősödött – még ez évben várhatóan még jobb körülmények közé költöző –, küllemében megújult osztály egyaránt vonzerőt jelent majd a hozzánk forduló és a jövő szakemberei számára.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Az Észak-budai Új Szent János Kórház II. Belgyógyászati Diabetológiai Osztálya idén ünnepli fennállásának 95. évfordulóját. Legszebb születésnap ajándéknak az utóbbi években hozzánk jelentkező fiatal orvos kollégákat tartjuk. Reméljük, hogy a születésnap törtán már a leendő új helyünkön, a Kútvölgyi Tömbben fújhatjuk el a gyertyákat. Az osztály és az intézet elmúlt évtizedeinek szilárd alapjaira támaszkodva, új képességek kiépítésével szolgáljuk betegeinket nagy forgalmú ambulanciánkkal, őrzővel megerősített fekvőbeteg-ellátásunkkal, neuropathia-, inzulinpumpa- és szenzorközpontunkkal, valamint a terhesdiabetológiai munkacsoporttal.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A szerzők köszönetüket fejezik ki *Salamon Ferenc* főorvos úrnak és *Winkler Gábor* professzor úrnak tanácsaikért és az adatok ellenőrzésében nyújtott segítségükért.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Kempler P, Winkler G (szerk.) A Magyar Diabetes Társaság 50 éves (1970–2020) története. Tudomány Kiadó, Budapest, 2021. pp. 113–119.
- Salamon F: A II. Belosztály története (in: Winkler G [szerk.]: Szent János Kórház centenáriumi évkönyve 1710 – 1895 – 1995. Szent János Kórház, Budapest, 1995.) pp. 65–73.
- Góth E: A II. Belosztály története (in: Takó J és mtsai [szerk.]: A Fővárosi Szent János Kórház Jubileumi Évkönyve 1710 – 1895 – 1970. Fővárosi Szent János Kórház, Budapest, 1970.) pp. 24–26.